

Bert van der Zwaan is rector magnificus aan de Universiteit van Utrecht. In 2015 ging hij vier maanden met sabbatical. Sommige mensen gaan dan lekker uitrusten; Bert van der Zwaan reisde vier maanden de hele wereld over om met mensen te spreken over de toekomst van de universiteit. Hij zag hoe verschillend universiteiten zich in verschillende werelddelen hebben ontwikkeld, maar ook hoe wereldwijd dezelfde drijvende krachten de toekomst van universiteiten bepalen. Het resultaat van de zoektocht schreef Van der Zwaan neer in het boekje: *Haalt de Universiteit 2040?*

Om met de conclusie te beginnen: de universiteit zoals die anno 2018 bestaat zal het jaar 2040 niet halen. In Nederland zijn de universiteiten vanaf 1960 spectaculair gegroeid van ongeveer 75.000 naar meer dan 250.000 studenten. Ondertussen is de rijksbijdrage per student tussen 2000 en 2015 met een kwart gedaald. Universiteiten kreunen en zuchten, steunen en piepen onder de last.

Overheden zullen in de toekomst steeds minder geld aan hoger onderwijs toekennen vanwege andere prioriteiten zoals gezondheidszorg of veiligheid. Dat betekent dat universiteiten andere financieringsmogelijkheden moeten zoeken. Bijvoorbeeld verhoging van het collegegeld. Maar dan doemt een duivels dilemma op: een forse verhoging van het collegegeld zal onvermijdelijk tot een tweedeling in de samenleving leiden. In de VS is dat al het geval. Daar betalen de kapitaalkrachtige studenten meer dan \$60.000 per jaar voor toegang tot de private, zeer selecte groep topuniversiteiten – en zijn dan ook verzekerd van een goede toekomst. Maar in de VS is ook een zeer brede onderlaag van publieke universiteiten van lage kwaliteit die je na je bachelor maar zo snel mogelijk moet verlaten om een baan te vinden. Van der Zwaan waarschuwt Nederland voor dit pad. Want als je die weg inslaat, is een terugkeer niet meer mogelijk.

Hoe moet het nu verder? Als duurder worden onwenselijk is, blijft selectie als tweede optie over. Van der Zwaan denkt dat zonder selectie universiteiten onvermijdelijk explosief verder zullen groeien en noodgedwongen aan kwaliteit zullen inboeten. Selectie aan de poort is dus onvermijdelijk. Selectie is volgens hem bovendien ook goed voor veel studenten die beter af zouden zijn met een goede Hbo-opleiding. Kijk maar naar de hoge uitvalspercentages in het eerste jaar en de aantallen studenten die van studie veranderen.

Een derde optie is betere maatschappelijke verankering. Om te overleven zullen universiteiten meer en beter hun maatschappelijke impact moeten tonen. Dat is overigens meer dan valorisatie, ofwel economisch nut. Dat vereist een andere inrichting van het curriculum, met meer losse modules waar studenten uit kunnen kiezen. Dat vereist ook samensmeltingen tussen disciplines (convergences) om brede opleidingen te kunnen bieden.

Gezien de maatschappelijke druk is het perspectief van de traditionalisten die terug willen naar de universiteit van vroeger kansloos. Toch krijgen veel studierichtingen die met opheffing worden bedreigd de handen op elkaar in hun strijd tegen 'rendementsdenken'. Laverend tussen de Scylla van het rendementsdenken en de Charybdis van de traditionalisten, moeten universiteiten een eigen toekomstgerichte koers vinden. Dat is niet makkelijk, maar wel noodzakelijk zodat universiteiten ook in 2040 bestaan.

